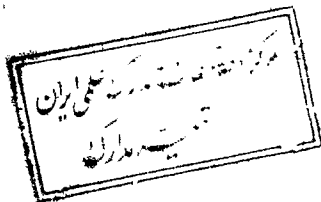

بسم الله الرحمن الرحيم

مقایسه ترجمه قرآن کریم
(از شادروان مهدی الهی قمشاهی با ترجمه عبدالمحمد آیتی)
(ترجمه پانزده جزء اول)

بوسیله
خداکرم یزدان پناه

پایان نامه

ارائه شده به دانشکده تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی از فعالیتهای
تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته
زبان و ادبیات فارسی
از
دانشگاه شیراز
شیراز، ایران

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی
امضاء اعضاء کمیته پایان نامه:

دکتر شاهرخ محمدبیگی استادیار بخش زبان و ادبیات فارس (استاد راهنما).....

دکتر سید محمد مهدی جعفری دانشیار بخش زبان و ادبیات فارسی (استاد مشاور).....

دکتر غلامحسین تمدنی استادیار بخش زبان و ادبیات فارسی (استاد مشاور).....

بهمن ماه ۱۳۷۷

تقدیم به:

ارواح پاک و ملکوتی تمام شهیدان
ایران زمین که از جان عزیز خود در
راه قرآن و احکام آسمانی آن گذشتند.

سپاسگزاری مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ

سپاس و ستایش خداوند بلندمرتبه را که آدمی را شرف خلافت عطا کرد و او را گل سرسبد مخلوقات خویش قرارداد. پیامبران را برای راهنمایی و هدایت آنها فرستاد و زمینه را برای کمال و تقرب انسان فراهم آورد. درود بر همه رسولان و رهبران و منجیانی که راه راست و طریق سعادت را آموخته و می آموزند.

از همه استادان بزرگوار و فرزانه دانشگاه شیراز که در دوران تحصیلات تکمیلی راهنمای ما بوده‌اند و تمام هم و غم خویش را برای تعلیم و تربیت ما بکار بسته‌اند، با نهایت فروتنی و تواضع تشکر و قدردانی می‌نمایم.

در اینجا برخورد واجب می‌دانم که از جناب آقای دکتر محمدیگی استاد راهنمای خود که از بدو ورود به دوران تحصیلات تکمیلی همواره ما را در مسیر تحقیقات علوم و معارف قرآنی و مذهبی راهنمایی کرده‌اند و در این راستا از هیچ کوششی دریغ نورزیده‌اند صمیمانه تشکر و قدردانی کنم سربلندی و سعادت ایشان را در دنیا و آخرت از خداوند سبحان مسألت دارم.

همچنین از استادان مشاور خود، جناب آقای دکتر جعفری و جناب آقای دکتر تمدنی که در راهنمایی این جانب سهمی بسزا داشته‌اند و با ارشادهای دقیق خود هادی و یاریگر در تدوین این رساله بوده‌اند تشکر و قدردانی می‌کنم از خداوند متان برای این عزیزان آرزوی سلامتی در دنیا و سعادت و رستگاری در آخرت را دارم. همچنین از اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر که اینجانب را از نظر تسهیلات مالی مورد حمایت قراردادده است تشکر و قدردانی می‌کنم.

در پایان از کلیه بزرگانی که به نحوی از انحا در این توفیق الهی مرا یاری نموده‌اند مخصوصاً دکتر حمید یزدان‌پناه که از نظر تسهیلات رایانه‌ای و استفاده از نرم افزارهای قرآنی به این جانب کمک بسیاری نموده‌اند قدردانی و تشکر می‌نمایم و امیدوارم که خداوند بزرگ آنان را به نور قرآن هدایت کند و مصداق بارز «والسابقون السابقون» قرار دهد! ان شاء الله.

با سپاس و احترام فراوان، خداکرم یزدان پناه

چکیده

مقایسه ترجمه قرآن کریم از شادروان مهدی الهی قمشه‌ای با ترجمه عبدالمحمد آیتی (ترجمه پانزده جزء اول) بوسیله خداکرم یزدان پناه

رساله موجود، مقایسه ترجمه پانزده جزء اول از ترجمه قرآن شادروان مهدی الهی قمشه‌ای با عبدالمحمد آیتی است و این دومین پایان‌نامه‌ای است که به صورت مقایسه دو ترجمه قرآن کریم در دانشگاه شیراز تدوین شده است.

در مقایسه ترجمه آیات هر جا که اختلافی مهم از نظر صرفی، نحوی و یا لغوی مشاهده شده است اگر اختلافات ساده و روشن بوده تا آنجا که توانسته‌ام صورت صحیح آن را نوشته‌ام و در غیر این صورت نظر یک یا چند مفسر یا صاحب نظر را بیان داشته و آنگاه نتیجه‌گیری کرده‌ام و همچنین در پایان متن پایان‌نامه تمام موارد اختلاف که مورد بررسی قرار گرفته‌اند در جداولی تنظیم شده است و کلمات و عباراتی که ترجمه آنها با هم مختلف بوده، نوشته و ترجمه صحیح را در مقابل ذکر کرده‌ام و بعد از پایان مقایسه دو ترجمه به نقد کلی آن دو پرداخته‌ام.

نگارنده این سطور با تدوین این رساله علاوه بر بحث و بررسی درباره ترجمه آیات و بیان صورت صحیح ترجمه آنها به این نتیجه رسیده‌ام که یک مترجم باید در شاخه‌های مختلف علوم قرآنی که در پایان این رساله به آنها اشاره خواهم کرد صاحب نظر باشد تا بتواند حق این کلام الهی را ادا کند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول
۱	مقدمه
۳	معنی ترجمه
۴	فواید ترجمه
	فصل دوم
۶	مروری بر تحقیقات گذشته
۸	ترجمه‌های معاصر
۸	نقد ترجمه‌های قرآنی
۹	نقد بر ترجمه شادروان مرحوم مهدی الهی قمشه‌ای
۱۰	نقد بر ترجمه دکتر عبدالمحمد آیتی
	فصل سوم
۱۱	روش تحقیق و منابع
۱۳	یاد و خاطره‌ای از استاد مهدی الهی قمشه‌ای
	فصل چهارم
۱۹	مقایسه و بررسی دو ترجمه
۱۶۴	جدول کلمات یا عباراتی که ترجمه آنها مورد اختلاف یا اشتباه است
	فصل پنجم
۱۷۰	نتیجه‌گیری
۱۷۱	بررسی ترجمه شادروان مهدی الهی قمشه‌ای

صفحه

عنوان

- ۱۷۳ بررسی ترجمه عبدالمحمد آیتی
- ۱۷۵ نتیجه‌گیری نهایی
- ۱۸۰ فهرست کلماتی که در ضمن تطبیق، معنی آنها مورد بررسی قرار گرفته است
- ۱۸۳ فهرست آیاتی که بخشی و یا تمام آنها مورد بررسی قرار گرفته است
- ۱۸۴ فهرست منابع

چکیده (به زبان انگلیسی)

صفحه عنوان (به زبان انگلیسی)

فصل اول

مقدمه

«قرآن مجید اساس قانونی و قانون اساسی ما و سنگ بنای تمدن اسلامی است. حتی صاحب‌نظران و محققان بی‌غرض بیگانه، به این نتیجه رسیده‌اند که در فرهنگ بشری شخصیتی مؤثرتر و نافذتر و انقلاب‌انگیزتر از حضرت محمد(ص) و کتابی فرهنگ آفرین و زندگی سازتر از قرآن نداریم. در طول چهارده قرن که از تاریخ نزول وحی می‌گذرد، در سراسر تاریخ و جغرافیای اسلام، بیش از ده هزار تفسیر بر کلام الله نوشته شده‌است، که از آن میان بیش از سه هزار نسخه آن به صورت مخطوطات در کتابخانه‌های سراسر جهان محفوظ است و بیش از هزار عنوان آن، به چاپ سنگی و حروفی رسیده‌است.

همچنین هیچ کتابی اعم از کتب مقدس یا کتب دیگر نیست که تاریخی به قدمت و در عین حال تاریخچه‌ای به روشنی قرآن داشته باشد. امروزه حتی اسلام‌شناسان که رقیبانه، یا به ندرت خصمانه به فرهنگ اسلام و تاریخ قرآن می‌نگرند، به این حقیقت که قرآن بی‌افزود و کاست همان است که در زمان حیات رسول (ص) توسط کاتبان وحی با نوشت افزارهای ساده و ابتدایی نوشته شده و سرانجام در عصر عثمان پیش از سال ۲۸ هجری به صورت مدون و به نام «مصحف امام» در پنج یا شش نسخه، به خط کوفی فاقد نقطه و نشان و علامات «اعراب» و سجاوندی، نوشته شده و به اقطار و مراکز فرهنگی و سیاسی مهم جهان اسلام ارسال شده‌است، اذعان دارند.

آری قرآن مجید سرمنشأ اغلب علوم و معارف اسلامی است.

۱- قرآن کریم غیر از آنکه وحی نامه‌الهی است، کهن‌ترین سند تاریخی اسلامی به شمار می‌آید.

۲- قرآن بر حدیث نبوی حاکم است و محک صدق و صحت آن است.

۳- عرفان یا تصوف اسلامی که اساس آن بر حب الهی یا عشق متقابل انسان به خدا و خدا به انسان است (مآئده، ۵۴) و زهد و پارسایی و مراقبه و محاسبه نفس، همه در قرآن ریشه دارد، چه عرفان پارسایانه قرون اولیه، و چه عرفان نظری مکتب ابن عربی و چه حکمت متعالیه صدرایی.

۴- قرآن کریم با توصیه‌های بسیار به فضایل اخلاقی، نهی و تخطئه از رذایل اخلاقی، اساس اخلاق و حکمت عملی را نیز تشکیل می‌دهد و خود یک رساله اخلاقی متعالی است.

۵- قرآن مجید اساس زبان و دستور زبان عربی و علوم زبانی و بلاغی و ادبی است.

۶- علم کلام اسلامی، چه کلام اهل سنت- اعم از اشعری که مذهب رسمی اهل سنت تا به امروز است- و چه مکتب معتزله که امروزه تا حدودی مهجور است ولی با کلام عقل‌گرایانه شیعه امامیه همانندی‌هایی دارد و کلام شیعه اعم از زیدیه و اسماعیلیه و مهمتر از همه شیعه امامیه اثنا عشریه، نیز ریشه در قرآن دارد. حتی مباحثی چون امامت بسی مستندات قرآنی دارد.

۷- فلسفه اسلامی نیز که تا حدودی بر معتقدات و کلام استوار است، جز در بحث‌های خیلی فنی، غالباً به قرآن نظر دارد. و حتی در بحث اصالت وجود یا ماهیت نیز به آیاتی از قرآن مجید استناد می‌کنند (رعد، ۱۷، نیز تفسیر المیزان ذیل همین آیه).

۸- بدیهی است که علوم قرآنی که خود مرکب از چهارده-پانزده علم است (از جمله تاریخ قرآن، تفسیر قرآن، ترتیل و تجوید که جز و علم قرائت است و احکام قرآن و قصص قرآن تا برسد به ترجمه آن) برای شناختن و شناساندن قرآن و بر محور آن پدید آمده است.

۹- نقش قرآن در تکوین فقه و اصول فقه مذاهب مختلف اسلامی بسیار اساسی است و نخستین منبع از منابع یا ادله چهارگانه استنباط احکام و اجتهاد در اسلام و تشیع «کتاب» (یعنی قرآن) است^(۱)

(۱) قرآن پژوهی، بهاء‌الدین خرمشاهی ص (الف - و) با اندکی تلخیص

معنی ترجمه:

«لفظ ترجمه و مشتقات آن، در متنهای لغوی کهن تازی: «کتاب العین» خلیل بن احمد فراهیدی، ادیب و لغت‌شناس بزرگ تازی و استاد سیویه و نیز استاد بسیاری از ادیبان پیشتاز دیگر، «جَمَهْرَةُ اللُّغَةِ» ابن دُرَید «مَقَائِشُ اللُّغَةِ» احمد بن فارسی همدانی «المُحْكَم» و «المُنْخَصَّص» ابن سیده و کتب نوادر لغت عربی چون: «النوادر فی اللغه» ابوزید سعید بن اوس انصاری، «کتاب النوادر» ابی مستحل اعرابی و مجالس ثعلب... نیامده است.

واژه «ترجمان» نخستین و کهن‌ترین واژه‌ی است که از ریشه «رجم» در فرهنگهای عربی دیده می‌شود. ابن قتیبه دینوری در کتاب «ادب الکاتب»، جوهری نیشابوری در «صحاح اللغه»، ابن اثیر در «النهایه فی غریب الحدیث» و ابن منظور در «لسان العرب»، واژه ترجمان را از ریشه «ر. ج. م.» دانسته‌اند ولی ابن منظور آنجا که از فعل رباعی این ریشه گفت و گو می‌کند، به جای مصدر آن یعنی «تَرْجَمَهُ» بالفظ ترجمان سخن آغاز می‌کند. این خود نکته‌ی سخت در خور توجه است. زیرا همه مآخذی که از نائزاده بودن ریشه «ترجمه» در زبان عربی سخن گفته‌اند، از لفظ «ترجمان» آغاز کرده‌اند.

ناظم الاطباء در فرهنگ نفیسی ترجمان را با سه گونه ضبط که هر سه در فرهنگهای پراعتبار عربی نیز آمده یعنی (Targoman, Targoman, Torgoman) به کار برده است و آن را مُعَرَّب کلمه «ترزبان» فارسی به معنی خوش تقریر و فصیح و تیز زبان دانسته است. در دائرة المعارف الاسلامیه «ترجمه عربی»، واژه ترجمان را لفظی آرامی به شمار آورده‌اند که در روزگاران کهن، به زبان تازی راه یافته است. در لغت نامه دهخدا به نقل از یادداشت دکتر محمد معین بر برهان قاطع، «ترجمان واژه‌ی سریانی که از آکادی یا آرامی گرفته شده به شمار آمده است.

در یکی از متنهای پهلوی که گویا از سده‌های نخستین اسلامی بر جای مانده لفظ «ترکمان» به کار رفته و شادروان استاد محمد تقی بهار آن را به «ترجمان» برگردانیده است.

با توجه به آنچه یاد شد، همچنین با در نظر داشتن این نکته که در کاربردهای دیرین ریشه (ت. ر. ج. م.) در معنی گردانیدن اندیشه‌ها و معانی از زبانی به زبان دیگر، تنها به واژه ترجمان بر می‌خوریم، و این معنی، خود، پژوهشگران نکته‌سنج و باریک بین را با نشانه‌هایی که از واژگان معرب در زبان عربی در دست داشته‌اند و آدار ساخته‌است تا آن را در زبان تازی واژه‌یی بیگانه به شمار آورند. می‌توان پذیرفت که لفظ «ترجمان» به معنی مترجم در گذشته‌های دور، از یکی از زبانهای عبری یا آرامی و یا فارسی به زبان عربی راه یافته‌است. سپس از همین لفظ، در باب رباعی مجرد، مصدر ترجمه و از آن فصلهایی نیز ساخته‌اند و رفته‌رفته، ریشه و نژاد نخستین کلمه فراموش گشته‌است اما لفظ ترجمه در زبان فارسی پس از اسلام، از زبان عربی گرفته شده‌است.»^(۱)

فواید ترجمه:

از آنجا که دین اسلام به ملت خاصی تعلق ندارد و فراتر از زبان ملت و سرزمین بخصوصی است و از آنجا که هر ملت دارای زبان و تکلم خاصی هستند ضرورت ترجمه قرآن به زبان اقوام و ملل مختلف روشن می‌شود. هر انسانی احتیاج دارد که از این زلال الهی کام جان را سیراب کند و آن را چراغی فرا راه خود قرار دهد. با ترجمه کلام الهی پرده از جمال ملکوتی سخنان آسمانی برداشته می‌شود و همگان می‌توانند به منبع وحی نزدیک شود و بر ایمان و شوق خود بیفزایند.

در طول تاریخ انسان‌های بسیاری بوده‌اند که با مطالعه آیات الهی به زبان خویش این پیام

(۱) فصلنامه مترجم، شماره دوم، ص ۳ تا ۶ (با تلخیص)

الهی در جان و روح آنان اثر کرده و آنان را شیفته و قرین دین کرده و در بحر تفکر و تدبّر در آیات الهی فرو برده است. با ترجمه قرآن به زبان‌های مختلف تقوا و مکارم اخلاق رواج بیشتری پیدا کرده است و روز به روز تعداد گروندگان به قرآن و احکام آسمانی آن بیشتر می‌شود بر اثر ترجمه قرآن به زبان‌های ملل دنیا کام جان بسیاری از طالبان حقیقت سیراب می‌شود و روی به سوی کعبه خوشبختی و زلال معارف الهی می‌آورند و گمشده خود را در انوار درخشان آیات قرآن می‌یابند.

فصل دوم

مروری بر تحقیقات گذشته

«ترجمه قرآن: درباره جواز ترجمه قرآن، قرن‌ها بین علما و فقهای مذاهب اسلامی بحث و اختلاف نظر بوده است، بعضی استنباط کرده‌اند که شاید اصولاً ترجمه قرآن به هیچ زبانی روا نیست. اما سابقه ترجمه قرآن بسیار کهن است و معروف است که سلمان فارسی «بسم الله الرحمن الرحیم» را «به نام یزدان بخشاینده» ترجمه کرده است. در این زمینه قولی مهم وجود دارد سرخسی در کتاب المبسوط (قاهره ۱۳۲۴ قمری، ۲۷/۱) می‌نویسد:

«اهل فارس نامه‌ای به سلمان فارسی نوشتند که فاتحه را برای آنان به فارسی بنویسد، و نوشت. آنگاه آنچه را که نوشته بود در نماز می‌خواندند، تا زبانشان نرم [و قادر به تلفظ عربی] شد. و این امر را به نبی اکرم (ص) عرض کردند، حضرت انکاری نفرمودند.»

ابوحنیفه نخستین فقیه بزرگی است که به جواز قرائت قرآن به فارسی در نماز فتوا داده است. ترجمه قرآن به فارسی گویا (قطع نظر از یک ترجمه کهن سندی که محفوظ مانده است) قدیمیترین و نخستین ترجمه قرآن به زبان دیگر است و بیش از هزارسال پیشینه دارد. تاکنون قدیمیترین ترجمه فارسی، ترجمه تفسیر طبری دانسته می‌شد: که در اواسط قرن چهارم هجری در ماوراءالنهر، به دستور منصور بن نوح سامانی، و تجویز علمای عصر، صورت گرفته است. اما ترجمه معروف به قرآن مقدس که در سالهای اخیر به کوشش دکتر علی‌رواقی انتشار یافته است، از آن کهن‌تری نماید. ترجمه قرآن موزه پارس، که تصحیح و طبع آن نیز به

کوشش دکتر رواقی انجام گرفته، ترجمه‌ای ناقص اما بسیار ارزشمند، از حدوداً از اوایل قرن پنجم هجری است. «ترجمه قرآن مورخ ۵۵۶ قمری» به کوشش دکتر محمدجعفر یا حقی انتشار یافته‌است. محمد آصف فکرت فهرست توصیفی نسخ خطی قرآنهاى مترجم (ترجمه‌دار) کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی را که جلد اول آن معرفی ۳۲۶ ترجمه را در بردارد، منتشر کرده‌است.

ترجمه‌های کهن دیگر که در دل تفاسیر آمده‌است عبارتند از: ترجمه مندرج در تفسیر تاج‌التراجم فی تفسیرالقرآن للاعاجم، تألیف عمادالدین طاهر اسفراینی (م ۴۷۱ق) مشهور به شهنور که به کوشش آقای نجیب مایل هروی نزدیک به انتشار است؛ ترجمه مندرج در تفسیر قرآنی مجهول المؤلف، مشهور به «تفسیر کمبریج» (به خاطر آنکه تنها نسخه ناقص بازمانده از آن در کتابخانه دانشگاه کمبریج محفوظ بوده‌است) که به کوشش دکتر جلال متینی در ۲ مجلد انتشار یافته‌است.

ترجمه تفسیر سورآبادی [ابوبکر عتیق نیشابوری] که ترجمه آیات و قصص قرآنی که به کوشش استاد یحیی مهدوی و مهدی بیانی در دو مجلد انتشار یافته‌است. ترجمه قابل توجه و مهم دیگری که باز در دل تفسیر محفوظ مانده‌است، ترجمه مندرج در تفسیر نوبت اول کشف الاسرار و عذة الابرار اثر ابوالفضل میدی (م ۵۲۰ ق) است که بر مبنای گسترش امالی تفسیری خواجه عبدالله انصاری تدوین شده‌است. پس از آن، ترجمه مندرج در تفسیر ابوالفتوح رازی شایان ذکر است. پس از ترجمه‌های مندرج در تفسیر منهج الصادقین ملافتح الله کاشانی و تفسیر جلاء الاحزان [تفسیر گازر]، که اهمیت طراز اولی ندارد. به یک ترجمه بسیار شیوا می‌رسیم: ترجمه شاه ولی الله دهلوی (م ۱۱۷۶ یا ۱۱۷۹ ق) که بارها در هند و پاکستان به طبع رسیده‌است. از سراسر عصر قاجاریک ترجمه قابل توجه باقی مانده‌است که به قلم محمد طاهر مستوفی شیبانی معروف به بصیرالملک است. در عصر جدید نخستین ترجمه مهم قرآن از عبدالحسین آیتی است. بهترین و شاید آخرین ترجمه تحت‌اللفظی قرآن در عصر جدید، ترجمه محمد کاظم معزی است. مرحوم محیی‌الدین مهدی الهی قمشه‌ای (۱۳۱۸ق-۱۳۹۳ق/۱۳۵۲ش) از عرفا و شعرا

و علمای ذوفنون معاصر در حدود سالهای ۱۳۲۰ ش ترجمه خوشخوانی از قرآن کریم به دست داد.

ترجمه مرحوم ابوالقاسم پاینده (۱۲۹۰-۱۳۶۳) ترجمه‌ای متین و استوار است. تا پیش از انقلاب اسلامی ایران دو ترجمه قابل توجه از قرآن کریم نیز داریم: «ترجمه حکمت آل آقا؛ و ترجمه زین العابدین رهنما»^(۱)

ترجمه‌های معاصر:

«ترجمه بهاء‌الدین خرمشاهی، ترجمه فولادوند، ترجمه مکارم شیرازی، ترجمه سیدجلال‌الدین مجتبوی، ترجمه خواجهی، ترجمه جلال‌الدین فارسی، ترجمه ابوالقاسم پاینده، ترجمه عبدالمحمد آیتی، ترجمه ابوالقاسم امامی، ترجمه محمدباقر بهبودی-ترجمه کاظم پورجوادی، ترجمه محمود یاسری، ترجمه محمد کاظم معزی و...»

نقد ترجمه‌های قرآن:

اثر مهم و ارزشمندی که در آن شانزده تفسیر و هفت ترجمه مورد نقد و بررسی قرار گرفته است «قرآن پژوهی» اثر بهاء‌الدین خرمشاهی است که چاپ اول آن در زمستان ۱۳۷۲ ش صورت گرفته است. در این کتاب تمام ترجمه عبدالمحمد آیتی و همچنین بیست جزء از ترجمه شادروان قمشه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است.

اثر ارزشمند دیگری که مربوط به پژوهشهای قرآنی می‌باشد فصلنامه بینات وابسته به موسسه معارف اسلامی امام رضا در قم است که از بهار ۱۳۷۳ ش فعالیت خود را آغاز نموده است.

(۱) مقایسه دو ترجمه قرآن، مکارم شیرازی با فولادوند، محمدحسن زارع خفری، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، ص ۱۶-۱۸

نقد بر ترجمه شادروان مرحوم الهی قمشه‌ای:

آقای حسین استاد ولی در شماره ۸ فصلنامه بینات مقاله‌ای با عنوان «گزارشی از ویرایش جدید و کامل ترجمه شادروان مهدی الهی قمشه‌ای» درج نموده‌است. و در آن ویژگیهای این ترجمه را به دو دسته مثبت و منفی به شرح زیر تقسیم کرده‌است:

«ویژگیهای مثبت:

- ۱- اخلاص و صفای باطن مترجم که بی‌شک در عبارات این ترجمه تاثیر نهاده و نورانیت خاصی بدان بخشیده و خواننده را در مواردی تحت تاثیر قرار می‌دهد.
- ۲- قلم روان و انشای سلیس مترجم که فهم عبارات را آسان کرده‌است.
- ۳- همان گونه که از نامش پیداست دارای خلاصه‌التفسیر است و توضیحات کوتاه میان پُرانتز مفیدی دارد که فهم آیه را روشن می‌سازد.

ویژگیهای منفی:

- ۱- بی‌دقتی و سرسری کارکردن
- ۲- ضعف ادبی
- ۳- آمیختگی متن و شرح
- ۴- نقل به معنی
- ۵- افتادگی‌ها
- ۶- نقص ویرایش
- ۷- اجمال‌ها و تفصیل‌ها

براین ترجمه نقدهایی نوشته شده‌است. نخستین آنها نقد مرحوم پاینده است که در مقدمه ترجمه خود تا حدی بدان پرداخته است. نقد دوم، نقد مختصری است که از آقای سید عبدالوهاب طالقانی منحصر در ده آیه که نویسنده از مجموع یادداشتهای خود گزینش کرده‌است. این نقد در مجله کیهان اندیشه (ویژه‌نامه قرآن، شماره ۲۸، بهمن و اسفند